

نگارش دانشگاهی:
پاراگراف نویسی

نشر لوگوس

نگارش دانشگاهی:
پاراگراف نویسی

سیدعلی اصغر سلطانی
عضو هیئت علمی دانشگاه باقرالعلوم (ع)

نشر لوگوس

سرشناسه: سلطانی، علی اصغر، ۱۳۴۷-
عنوان و نام پدیدآور: نگارش دانشگاهی: پاراگراف‌نویسی / سیدعلی اصغر سلطانی؛ ویراستار سیدجواد میرخلیلی.
مشخصات نشر: قم: نشر لوگوس، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری: ۲۲۶ ص.: جدول (رنگی).
فروست: مجموعه پژوهش‌نویسی؛ ۱
شابک: ۹۷۵۳۳-۰۰-۷-۹۷۸-۶۰۰-۹۷۵۳۳-۰۰-۷ : ۲۵۰۰۰۰ ریال.
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
یادداشت: این اثر اولین جلد از یک مجموعه سه جلدی توسط همین نویسنده است با عنوان اصلی نگارش دانشگاهی و عنوان‌های
فرعی پاراگراف‌نویسی، مقاله‌نویسی، و پژوهش‌نویسی:
جلد اول: نگارش دانشگاهی: پاراگراف‌نویسی. (همین اثر)
جلد دوم: نگارش دانشگاهی: مقاله‌نویسی.
جلد سوم: نگارش دانشگاهی: پژوهش‌نویسی.
یادداشت: Academic Writing: Paragraph Writing
موضوع: نگارش علمی و فنی -- راهنمای آموزشی (عالی).
موضوع: Technical writing -- Study and teaching (Higher)
رده بندی کنگره: ۲۸۳۹ PIR ۱۳۹۶/۸س
رده بندی دیویی: ۸۰۸
شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۵۲۳۲۶

نگارش دانشگاهی: پاراگراف‌نویسی

سیدعلی اصغر سلطانی

عضو هیئت علمی دانشگاه باقرالعلوم^(ع)

ویراستار: سید جواد میرخلیلی

طراح جلد و صفحه‌آرا: حسین راست منش

چاپ:

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۵۳۳-۰۰-۷

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً یا جزئاً، به هر شکل اعم از چاپ، فتوکپی، اسکن، صوت، تصویر یا انتشار الکترونیک بدون اجازه‌ی مکتوب از نشر لوگوس ممنوع است.

مرکز پخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، واحد ۶۲۲ تلفن و شماره: ۰۲۵ ۳۷۸۳ ۹۷۹۲ تلفن همراه: ۰۹۰۲ ۱۵۴ ۰۰۴۲

فروشگاه برخط نشر لوگوس: www.irlogos.com

ایمیل: info@irlogos.com

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه	۱
بخش اول: مبانی پاراگراف‌نویسی	۵
یک: ساختمان پاراگراف و انواع جمله در آن	۷
۱. مقدمه	۷
۲. شکل پاراگراف	۸
۳. حجم پاراگراف	۹
۴. کارکردهای پاراگراف	۱۱
۵. ساختار پاراگراف	۱۱
۶. کیفیت پاراگراف	۱۲
۷. تمرین	۱۵
دو: جمله‌ی موضوع	۱۹
۱. مقدمه	۱۹
۲. فکر مرکزی در جمله‌ی موضوع	۲۰
۳. ویژگی‌های جمله‌ی موضوع	۲۱
۴. محدودسازی جمله‌ی موضوع	۲۴
۵. جمله‌های موضوع پیچیده‌تر	۲۶
۶. تمرین	۲۷

۳۳	سه: جمله‌های پشتیبان و نتیجه‌گیری
۳۳	۱. مقدمه
۳۴	۲. انواع جمله‌های پشتیبان
۳۶	۳. جمله‌ی نتیجه‌گیری
۳۸	۴. جمله‌های تحدیدی
۳۹	۵. جمله‌ی تحدیدی در ابتدای پاراگراف
۳۹	۶. جمله‌ی تحدیدی در میان پاراگراف
۴۱	۷. تمرین

بخش دوم: راهکارهای بلاغی و وحدت موضوعی

۵۳	چهار: بسط پاراگراف با توصیف و تشریح
۵۳	۱. مقدمه
۵۴	۲. توصیف عینی
۵۴	۳. توصیف ذهنی
۵۶	۴. اثر واحد
۵۸	۵. گزینش واژگان
۵۹	۶. زاویه‌ی دید
۶۰	۷. انسجام
۶۰	۸. توصیف در متون علمی و دانشگاهی
۶۷	۹. تمرین

پنج: بسط پاراگراف با مثال‌آوری

۷۵	۱. مقدمه
۷۶	۲. مثال کوتاه
۷۸	۳. مثال مبسوط
۸۰	۴. مثال روایی
۸۴	۵. ویژگی‌های یک مثال خوب
۸۵	۶. حفظ وحدت موضوعی در مثال
۸۷	۷. تمرین

شش: بسط پاراگراف با استدلال ۹۷

۱. مقدمه ۹۷

۲. استدلال استقرایی ۹۸

۳. وحدت موضوعی در استدلال استقرایی ۱۰۰

۴. استدلال قیاسی ۱۰۲

۵. وحدت موضوعی در استدلال قیاسی ۱۰۳

۶. تمرین ۱۰۵

هفت: ترکیب روش‌ها ۱۰۹

۱. مقدمه ۱۰۹

۲. دلیل - مثال ۱۱۰

۳. دلیل - توصیف ۱۱۲

۴. توصیف - مثال ۱۱۳

۵. دلیل - مثال - توصیف ۱۱۴

۶. تمرین ۱۱۵

بخش سوم: عوامل انسجام‌بخش به متن ۱۲۳

هشت: انواع ساختاری پاراگراف ۱۲۵

۱. مقدمه ۱۲۵

۲. پاراگراف مستقیم ۱۲۶

۳. پاراگراف تعلیقی ۱۳۰

۴. پاراگراف چرخشی ۱۳۲

۵. تمرین ۱۳۵

نه: انسجام زمانی و مکانی ۱۳۹

۱. مقدمه ۱۳۹

۲. ترتیب زمانی در فرآیندها ۱۴۰

۳. ترتیب زمانی در روایت ۱۴۳

۴. ترتیب مکانی ۱۴۴

۱۴۷ ترتیب زمانی و مکانی ۵

۱۵۰ تمرین ۶

۱۵۵ ده: عوامل انسجام بخش دیگر

۱۵۵ ۱. مقدمه

۱۵۶ ۲. عوامل انسجام بخش خرد

۱۶۱ ۳. زاویه‌ی دید و انسجام

۱۶۲ ۴. شخص

۱۶۵ ۵. زمان

۱۷۰ ۶. لحن

۱۷۳ ۷. تمرین

۱۸۱ بخش چهارم: روش‌های پیچیده‌تر بسط پاراگراف

۱۸۳ یازده: تعریف

۱۸۳ ۱. مقدمه

۱۸۴ ۲. راهکارهایی برای نوشتن تعاریف کوتاه

۱۸۸ ۳. راهکارهایی برای نوشتن تعاریف مبسوط

۱۹۱ ۴. اشتباهات رایج در تعریف

۱۹۳ ۵. تمرین

۲۰۱ دوازده: مقایسه، مقابله، تمثیل

۲۰۱ ۱. مقدمه

۲۰۲ ۲. مقایسه

۲۰۵ ۳. مقابله

۲۰۸ ۴. تمثیل

۲۱۱ ۵. تمرین

بخش اول: مبانی پاراگراف نویسی

یک: ساختمان پاراگراف و انواع جمله در آن

۱. مقدمه

بحث درباره جمله و واحدهای سازنده‌ی آن به دستور زبان (نحو)، واژه‌شناسی (صرف) و معناشناسی مربوط می‌شود، اما به مجرد اینکه بخواهیم از سطح جمله بالاتر رویم و رابطه‌ی چند جمله را با هم در یک متن مطالعه کنیم، دیگر هیچ کدام از حوزه‌های مطالعاتی فوق نمی‌توانند پاسخ‌گوی ما باشند. اما بلاغت و تحلیل گفتمان حوزه‌های مطالعاتی‌ای هستند که به مطالعه‌ی متن بالاتر از سطح جمله می‌پردازند و به ما می‌گویند چه قواعدی باعث متن بودن یک متن می‌شود. اگر از منظری ساختاری به متن نگاه کنیم، بعد از کلمه، گروه، بند، و جمله به پاراگراف و مقاله می‌رسیم. هدف اصلی این کتاب، بررسی انواع و ساختمان پاراگراف است و سعی می‌کند از منظری آموزشی، قواعد حاکم بر پاراگراف را تشریح کند.

ارائه‌ی تعریفی واحد و ساده از پاراگراف مشکل است. بر اساس اینکه کدام ویژگی پاراگراف مدّ نظر باشد، تعریف‌های متفاوتی از آن به دست خواهد آمد. با توجه به شکل، حجم، کارکرد، ساختار، و کیفیت پاراگراف می‌توان تعریف‌های آن را به انواع زیر تقسیم کرد: تعریف شکلی، حجمی، کارکردی، ساختاری، و کیفی.

۲. شکل پاراگراف

ویرگول، نقطه و ویرگول، و نقطه علامت‌هایی‌اند که برای نشانه‌گذاری جمله استفاده می‌شوند. ویرگول برای مکث خیلی کوتاه، نقطه و ویرگول برای مکث طولانی‌تر و نقطه برای مکث نسبتاً طولانی است. همچنین نقطه، محلی است که خواننده فرصت می‌یابد تا نفسی بکشد. پاراگراف نیز مانند جمله دارای نشانه است. اگرچه نشانه‌ی پایان جمله در انتهای آن قرار می‌گیرد، نشانه‌ی پاراگراف در ابتدای آن است و معمولاً به کمک تورفتگی مشخص می‌شود. این کار برای آن است که خواننده به لحاظ دیداری متوجه شود چه زمانی یک پاراگراف تمام و پاراگرافی جدید شروع می‌شود. چون هر پاراگراف به نکته‌ی جدید و متفاوتی در کل یک نوشته می‌پردازد؛ خواننده به کمک تورفتگی ابتدای پاراگراف متوجه می‌شود چه موضوعی تمام و چه موضوعی آغاز شده است. در حقیقت، تورفتگی نیز مانند نقطه، ویرگول، پراکنش و غیره، یکی از علائم نوشتاری است که به منظور متمایز کردن پاراگراف‌ها از یکدیگر به کار می‌رود؛ مانند شکل (۱).

در شرایطی خاص می‌توان تورفتگی ابتدای پاراگراف را حذف کرد. مثلاً اولین پاراگراف یک متن چون طبیعتاً مشخص است، گاه بدون تورفتگی نوشته می‌شود (شکل ۲). اما پاراگراف‌های بعدی حتماً لازم است به شکلی از یکدیگر متمایز شوند. این کار به طور معمول با ایجاد تورفتگی صورت می‌گیرد. برای متمایز کردن پاراگراف‌های بعدی می‌توان یک سطر فاصله میان پاراگراف‌ها ایجاد کرد و در نتیجه نیازی به تورفتگی نیست (شکل ۳). اگر با نرم‌افزار ورد (Word) کار می‌کنید، به جای یک سطر فاصله انداختن می‌توانید در تنظیمات، فاصله پاراگراف‌ها از یکدیگر را از فاصله‌ی سطرها بیشتر کنید تا از هم متمایز شوند. در هر صورت آنچه در زبان فارسی بیشتر رایج است، ایجاد تورفتگی در ابتدای پاراگراف است که در شکل (۱) نشان داده شده است.

شکل ظاهری پاراگراف

از لحاظ شکلی، اولین جمله پاراگراف باید تورفتگی داشته باشد. این کار برای آن است که خواننده متوجه شود چه زمانی یک پاراگراف تمام و پاراگرافی جدید شروع می‌شود. چون هر پاراگراف به نکته جدید و متفاوتی در کل یک نوشته می‌پردازد؛ خواننده به کمک تورفتگی ابتدای پاراگراف متوجه می‌شود چه موضوعی تمام و چه موضوعی آغاز شده است. در حقیقت، تورفتگی نیز مانند نقطه، ویرگول، پراکنش و غیره، یکی از علائم نوشتاری است که به منظور متمایز کردن پاراگراف‌ها از یکدیگر به کار می‌رود.

در شرایطی خاص می‌توان تورفتگی ابتدای پاراگراف را حذف کرد. مثلاً اولین پاراگراف یک متن چون طبیعتاً مشخص است، گاه بدون تورفتگی نوشته می‌شود (شکل ۲). گاه نیز با ایجاد یک سطر فاصله میان پاراگراف‌ها می‌توان بین آن‌ها تمایز ایجاد کرد و در نتیجه، نیازی به تورفتگی نیست (شکل ۳). در هر صورت آنچه در زبان فارسی رایج است، ایجاد تورفتگی در ابتدای پاراگراف است که در شکل (۱) نشان داده شده است.

شکل ظاهری پاراگراف

از لحاظ شکلی، اولین جمله پاراگراف باید تورفتگی داشته باشد. این کار برای آن است که خواننده متوجه شود چه زمانی یک پاراگراف تمام و پاراگرافی جدید شروع می‌شود. چون هر پاراگراف به نکته جدید و متفاوتی در کل یک نوشته می‌پردازد، خواننده به کمک تورفتگی ابتدای پاراگراف متوجه می‌شود چه موضوعی تمام و چه موضوعی آغاز شده است. در حقیقت، تورفتگی نیز مانند نقطه، ویرگول، پیرانتز و غیره یکی از علائم نوشتاری است که به‌منظور متمایز کردن پاراگراف‌ها از یکدیگر به کار می‌رود.

در شرایطی خاص می‌توان تورفتگی ابتدای پاراگراف را حذف کرد. مثلاً اولین پاراگراف یک متن چون طبیعتاً مشخص است، گاه بدون تورفتگی نوشته می‌شود (شکل ۲). گاه نیز با ایجاد یک سطر فاصله میان پاراگراف‌ها می‌توان بین آن‌ها تمایز ایجاد کرد و در نتیجه، نیازی به تورفتگی نیست (شکل ۳). در هر صورت آنچه در زبان فارسی رایج است، ایجاد تورفتگی در ابتدای پاراگراف است که در شکل (۱) نشان داده شده است.

شکل (۲)

شکل ظاهری پاراگراف

از لحاظ شکلی، اولین جمله پاراگراف باید تورفتگی داشته باشد. این کار برای آن است که خواننده متوجه شود چه زمانی یک پاراگراف تمام و پاراگرافی جدید شروع می‌شود. چون هر پاراگراف به نکته جدید و متفاوتی در کل یک نوشته می‌پردازد، خواننده به کمک تورفتگی ابتدای پاراگراف متوجه می‌شود چه موضوعی تمام و چه موضوعی آغاز شده است. در حقیقت، تورفتگی نیز مانند نقطه، ویرگول، پیرانتز و غیره، یکی از علائم نوشتاری است که به‌منظور متمایز کردن پاراگراف‌ها از یکدیگر به کار می‌رود.

در شرایطی خاص می‌توان تورفتگی ابتدای پاراگراف را حذف کرد. مثلاً اولین پاراگراف یک متن چون طبیعتاً مشخص است؛ گاه بدون تورفتگی نوشته می‌شود (شکل ۲). گاه نیز با ایجاد یک سطر فاصله میان پاراگراف‌ها می‌توان بین آن‌ها تمایز ایجاد کرد و در نتیجه نیازی به تورفتگی نیست (شکل ۳). در هر صورت آنچه در زبان فارسی رایج است، ایجاد تورفتگی در ابتدای پاراگراف است که در شکل (۱) نشان داده شده است.

شکل (۳)

۳. حجم پاراگراف

یکی از ساده‌ترین تعریف‌های پاراگراف، تعریف کمی آن است. بر این اساس، اگر مبنای تعریف، کلمه باشد، شاید بتوان گفت یک پاراگراف به طور معمول از حداقل ۶۰ کلمه و حداکثر ۱۲۰ کلمه تشکیل شده است. به این ترتیب، تعداد پاراگراف‌های یک صفحه ۲۵۰ کلمه‌ای ممکن است بین دو، سه، یا چهار متغیر باشد. اگر مبنای جمله باشد، ساده‌ترین پاراگراف، متشکل از حداقل پنج جمله است: یک جمله‌ی

موضوع، سه جمله‌ی پشتیبان، و یک جمله‌ی نتیجه‌گیری. معمولاً تعداد جمله‌های پشتیبان بیشتر بوده، بین سه تا هشت متغیّر است؛ بنابراین، می‌توان گفت که یک پاراگراف معمولاً از پنج تا ده جمله تشکیل می‌شود. سرانجام، اگر مبنای تعریف صفحه باشد، می‌توان گفت هر پاراگراف ممکن است یک چهارم، یک سوم، یا حداکثر یک دوم صفحه را پر کند. با این وجود، باید توجه داشت که اندازه‌ی مشخصی برای تعداد کلمات و جملات یک پاراگراف، به عبارت دیگر برای حجم آن، وجود ندارد.

به این ترتیب، آیا آزادی هر اندازه که خواستید پاراگراف را طولانی کنید؟ خیر، پاراگراف، بحر طویل نیست. عواملی مانند فضا، مخاطب و محتوای پاراگراف به شما کمک می‌کنند تا حجم پاراگراف را مشخص کنید. فضایی که مطلب شما در آنجا چاپ می‌شود، اثر مهمی در حجم پاراگراف‌های شما دارد. در پایان‌نامه، کتاب با قطع معمولی و بزرگ، مقاله‌های علمی-پژوهشی و مانند آن فضای کافی برای بسط مطلب در اختیار شما هست. اما اگر قرار باشد برای ستونی در روزنامه بنویسید، یا مقاله‌ی کوتاهی برای مدخلی در یک دائرةالمعارف بنویسید، که مثلاً هر صفحه‌اش به سه ستون باریک تقسیم شده است، باید پاراگراف‌هایتان کوتاه‌تر و فشرده‌تر باشند. در ستون‌های باریک روزنامه، گاه حتی یک جمله به لحاظ شکلی به صورت یک پاراگراف در می‌آید تا خواننده فرصتی برای نفس کشیدن بعد از هر پاراگراف داشته باشد، حوصله‌اش سر نرود، و بتواند تا آخر متن پیش برود.

رده‌ی سنی و سطح تحصیلات مخاطب نیز در حجم پاراگراف اثرگذارند. نوشته‌ای که نوجوانان را مخاطب قرار می‌دهد، با مقاله‌ی علمی-پژوهشی‌ای که خوانندگان آن، دانشجویان، اساتید دانشگاه و پژوهشگران هستند، به لحاظ حجم کاملاً متفاوت است. گروه دوم، قابلیت و کشش لازم برای خواندن متون پیچیده و طولانی را دارند، اما نوجوانان ندارند. به این ترتیب، متناسب با توانایی‌های ذهنی مخاطب باید حجم پاراگراف را تنظیم کنید.

اما آخرین و مهم‌ترین عامل، محتوای خود پاراگراف است. به عنوان نویسنده، باید موضوع اصلی پاراگراف را در اولین جمله مطرح کنید و به کمک جملات پشتیبان بعدی، آن را کاملاً پیرور کنید. تا زمانی که آن موضوع به اندازه‌ی کافی بسط نیافته است باید به نگارش ادامه دهید. در صورتی که پاراگرافتان خیلی کوتاه شده است، باید بیشتر ببینید؛ و در صورتی که خیلی طولانی شده، نشانه‌ی آن است که موضوعتان خیلی کلی است و باید محدودتر شود. به این منظور، می‌توانید آن موضوع را به دو یا سه قسمت تقسیم کنید و هر کدام را در یک پاراگراف جداگانه پیرور کنید.^۱ در هر صورت، حجم پاراگراف باید با محتوای آن تناسب داشته باشد؛ همان طور که کفشتان باید درست اندازه‌ی پایتان باشد.

۱. ویژگی‌های جمله‌ی موضوع در فصل بعد به طور کامل بررسی می‌شود.

۴. کارکردهای پاراگراف

روش دیگر برای تعریف پاراگراف، قرار دادن آن در بافتی بزرگ‌تر و بررسی کارکردش در آن بافت است. واحد بزرگ‌تر از پاراگراف، مقاله است. منظور از مقاله در اینجا نوشته‌ی نسبتاً کوتاه، شبیه انشاءهای دبیرستانی است که تعداد پاراگراف‌های آن معمولاً از تعداد انگشت‌های دست تجاوز نمی‌کند. این مقاله‌ها^۲ از سه نوع پاراگراف ساخته می‌شوند: پاراگراف مقدمه،^۳ پاراگراف‌های پشتیبان^۴ و پاراگراف نتیجه‌گیری.^۵ کارکرد پاراگراف مقدمه، شروع مقاله به شکلی جذاب، جلب توجه مخاطب، ترغیب او به خواندن ادامه‌ی مقاله و بیان مدعای اصلی مقاله است. نقش پاراگراف‌های پشتیبان، که معمولاً تعدادشان سه عدد یا بیشتر است، پشتیبانی و بسط مدعای اصلی مقاله است. پاراگراف نتیجه‌گیری نیز وظیفه‌ی بازگویی مجدد مدعای اصلی مقاله و به آرامش رساندن ذهن مخاطب را به عهده دارد. به غیر از سه نوع پاراگراف فوق، نوع دیگری موسوم به پاراگراف انتقالی^۶ وجود دارد که به مثابه رابط دو بخش از متن به کار می‌رود. پاراگراف مقدمه، نتیجه‌گیری و انتقالی در کتاب جداگانه‌ای که اختصاصاً به مقاله‌نویسی می‌پردازد، معرفی خواهند شد. اما این کتاب به بررسی پاراگراف پشتیبان خواهد پرداخت؛ زیرا این نوع پاراگراف، اصلی‌ترین و پرکاربردترین نوع پاراگراف در هر نوع نوشته‌ای است و از این‌رو نقطه‌ی شروع برای آموزش نگارش دانشگاهی به حساب می‌آید. بنابراین، از این پس وقتی در این کتاب، صحبت از پاراگراف می‌شود، منظور پاراگراف پشتیبان است.

۵. ساختار پاراگراف

به لحاظ ساختاری، پاراگراف، ساختمان نسبتاً ساده‌ای دارد و از سه قسمت اصلی مقدمه، بخش اصلی و نتیجه‌گیری تشکیل شده است. مقدمه‌ی پاراگراف در قالب جمله‌ای بیان می‌شود که جمله‌ی موضوع^۷ نامیده می‌شود. مهم‌ترین بخش یک پاراگراف را جمله‌های پشتیبان^۸ آن تشکیل می‌دهند و وظیفه‌ی آن‌ها پشتیبانی از ادعای مطرح‌شده در جمله‌ی موضوع

۲. ساختمان و انواع مقاله در کتاب دوم از مجموعه، با نام مقاله‌نویسی، تشریح خواهد شد. همچنین، می‌توانید به کتاب «البته واضح و مبرهن است که... رساله‌ای در باب مقاله‌نویسی» نوشته‌ی ضیاء موحد مراجعه کنید.

3. introductory paragraph
 4. supporting/body paragraphs
 5. concluding paragraph
 6. transition paragraph
 7. topic sentence
 8. supporting sentences

است. در نهایت، اگر پاراگراف طولانی باشد و نویسنده ضروری تشخیص دهد، می‌تواند پاراگراف را با یک جمله‌ی نتیجه‌گیری^۹ جمع‌بندی کند. بنابراین، یک پاراگراف پشتیبان کامل ممکن است دارای سه نوع جمله باشد: جمله‌ی موضوع، جمله‌های پشتیبان و جمله‌ی نتیجه‌گیری.

برای روشن شدن مطلب، نگاه دقیق‌تری به پاراگراف قبلی که جمله‌های آن شماره‌گذاری شده‌اند، می‌کنیم.

(۱) پاراگراف پشتیبان، ساختمان نسبتاً ساده‌ای دارد و از سه قسمت اصلی مقدمه، بخش اصلی و نتیجه‌گیری تشکیل شده است. (۲) مقدمه‌ی پاراگراف در قالب جمله‌ای بیان می‌شود که جمله‌ی موضوع نامیده می‌شود. (۳) مهم‌ترین بخش یک پاراگراف را جمله‌های پشتیبان آن تشکیل می‌دهند و وظیفه‌ی آن‌ها پشتیبانی از ادعای مطرح‌شده در جمله‌ی موضوع است. (۴) در نهایت، اگر پاراگراف طولانی باشد و نویسنده ضروری تشخیص دهد، می‌تواند پاراگراف را با یک جمله‌ی نتیجه‌گیری جمع‌بندی کند. (۵) بنابراین، یک پاراگراف پشتیبان کامل ممکن است دارای سه نوع جمله باشد: جمله‌ی موضوع، جمله‌های پشتیبان و جمله‌ی نتیجه‌گیری.

این پاراگراف متشکل از پنج جمله است. جمله‌ی شماره‌ی (۱) جمله‌ی موضوع، شماره‌ی (۲-۴) جمله‌های پشتیبان و شماره‌ی (۵) جمله‌ی نتیجه‌گیری است. به این ترتیب، می‌بینید که یکی از ویژگی‌های یک پاراگراف خوب، داشتن ساختاری مشخص و حساب‌شده است.

۶. کیفیت پاراگراف

از نظر کیفی، یک پاراگراف خوب، پاراگرافی است که دارای انسجام^{۱۰} و وحدت موضوعی^{۱۱} بوده، به حدّ کافی بسط یافته باشد. انسجام به معنای سازمان‌دهی اطلاعات ارائه‌شده در قالب جمله‌های پشتیبان است. سازمان‌دهی اطلاعات باعث می‌شود خواننده‌ی متن به راحتی آن را بفهمد. یکی از شیوه‌های حفظ انسجام، استفاده از شمارش‌گرهایی مانند: «اولاً»، «ثانیاً»، «ثالثاً»؛ یا «یک»، «دو»، «سه»؛ و عبارات انتقالی ای

9. concluding sentence

10. cohesion

11. unity

مانند: «ابتدا»، «سپس»، «سرانجام»؛ «به عبارت دیگر»، «در مقابل»، «به علاوه» و غیره است.^{۱۲} مثال زیر^{۱۳} به دو شکل نوشته شده است: شکل اول بدون عبارات انتقالی و شکل دوم با عبارات انتقالی است. آن‌ها را بخوانید و با هم مقایسه کنید.

مثال (۱)

دکتر ادوارد تولمن بعد از چندین سال آزمایش با موش‌ها دریافت موش‌هایی که تحت فشار گرسنگی یاد گرفتند به آن سوی هزارتو بدون، در قیاس با موش‌هایی که در شرایط غیر بحرانی بودند، مدت‌زمان بیشتری برای یادگیری نیاز داشتند. نوع یادگیری‌ای که اتفاق افتاد، نیز نوع خاصی بود. بعد از یادگرفتن مسیر «درست»، اگر آن مسیر بسته می‌شد، موش‌ها دچار ترس و هراس می‌شدند. آن‌ها قادر نبودند تا هزارتو را بررسی کرده، راه دیگری پیدا کنند. اگر به همین موش‌ها در شرایط غیر بحرانی اجازه داده می‌شد مسیر را یاد بگیرند، بعداً در شرایط بحرانی خوب عمل می‌کردند.

مثال (۲)

دکتر ادوارد تولمن بعد از چندین سال آزمایش با موش‌ها دریافت موش‌هایی که تحت فشار گرسنگی یاد گرفتند به آن سوی یک هزارتو بدون، در قیاس با موش‌هایی که در شرایط غیر بحرانی بودند، مدت‌زمان بیشتری برای یادگیری نیاز داشتند. به علاوه، نوع یادگیری‌ای که اتفاق افتاد نیز نوع خاصی بود. به عبارت دیگر، بعد از یادگرفتن مسیر «درست»، اگر آن مسیر بسته می‌شد، موش‌ها دچار ترس و هراس می‌شدند. آن‌ها قادر نبودند تا هزارتو را بررسی کرده، راه دیگری پیدا کنند. از سوی دیگر، اگر به همین موش‌ها در شرایط غیر بحرانی اجازه داده می‌شد مسیر را یاد بگیرند، بعداً در شرایط بحرانی خوب عمل می‌کردند.

در مثال (۲) بین جمله‌های مختلف پاراگراف، نسبت‌هایی برقرار است که بدون کمک عبارات انتقالی

۱۲. مبحث انسجام به طور جامع در ادامه بحث خواهد شد. در اینجا فقط به شکلی مختصر معرفی می‌شود.
۱۳. این تمرین از منبع زیر نقل و ترجمه شده است: <http://grammar.about.com/od/developingparagraphs/a/cohrevisepars1.htm>

به‌کاررفته، فهم آن‌ها مشکل است. عبارت «به‌علاوه» در ابتدای جمله‌ی دوم نشان می‌دهد نویسنده قصد دارد نکته‌ی خاصی را به آنچه در جمله‌ی موضوع گفته است بیفزاید. «به‌عبارت‌دیگر» نشان می‌دهد او می‌خواهد همان نکته را بیشتر تشریح کند. عبارت انتقالی «از سوی دیگر» که ابتدای جمله‌ی آخر آمده است، نیز نشان می‌دهد محتوای این جمله تا حدی در تقابل با محتوای جمله‌ی قبل است. به‌این‌ترتیب، کلمات انتقالی به‌کاررفته در پاراگراف با صحه گذاشتن بر این روابط، فهم متن را آسان‌تر کرده‌اند. اگر انسجام به رابطه و نظم افقی میان جملات پشتیبان باز گردد، وحدت موضوعی به رابطه‌ی عمودی میان جملات پشتیبان و جمله‌ی موضوع اشاره دارد. به‌عبارت‌دیگر، مطالبی که برای پشتیبانی از جمله‌ی موضوع ارائه می‌شوند، باید همگی در راستای مدعای اصلی پاراگراف باشند؛ در غیر این صورت، انحراف از وحدت به حساب آمده، باید حذف شوند. به مثال زیر توجه کنید:

من در خانه‌ای کنار دریا در شهر کوچک محمودآباد زندگی می‌کنم. خانه‌ام نه چندان قدیمی است، نه مانند ویلاهای پولدارهای تهرانی جدید و زیباست؛ خانه‌ای با شیروانی حلبی زنگ‌زده است. تقریباً نزدیک ساحل است و با پای پیاده ده دقیقه بیشتر تا آنجا فاصله نیست. علاوه بر آشپزخانه و سرویس بهداشتی، یک اتاق نشیمن و دو خواب دارد. من با پدر و مادرم در آنجا زندگی می‌کنم. خانه‌ی من یک حیاط و یک باغچه‌ی کوچک نیز دارد که مادرم در آنجا تربچه، پیازچه، شوید و چند جور سبزی دیگر می‌کارد.

مطالبی که در پاراگراف فوق به ترتیب گفته شده‌اند، عبارت‌اند از:

۱. شهری که خانه در آن واقع شده است،

۲. نوع خانه،

۳. موقعیت خانه نسبت به دریا،

۴. اتاق‌های خانه،

۵. زندگی کردن با پدر و مادرش،

۶. حیاط و باغچه‌ی خانه.

همه‌ی جملات به یک موضوع واحد، یعنی خانه، اشاره دارند، ولی جمله‌ی «من با پدر و مادرم زندگی می‌کنم،» به موضوع دیگری می‌پردازد و باعث شده است تا وحدت موضوعی پاراگراف به هم بریزد. از این‌رو بهتر است این جمله از پاراگراف حذف شود.

۷. تمرین

۱ در تمرین^{۱۴} زیر، جملات پاراگراف به صورت نامرتب داده شده‌اند. آن‌ها را طوری شماره‌گذاری کنید که جمله‌ی موضوع در ابتدا، جملات پشتیبان در وسط و جمله‌ی نتیجه‌گیری در انتها قرار گیرد. سپس، جملات این پاراگراف را پشت سر هم بنویسید و زیر جمله‌ی موضوع خط بکشید.

..... بدون آبیاری، محصولات کشاورزی تماماً متکی بر باران‌های احتمالی است.
..... برای فهم این مشکل لازم است به برخی از واقعیات نگاهی بکنیم.
..... در نتیجه، برداشت معمولاً کم بوده، تا حدی که تنها شکم خانواده کشاورز را سیر می‌کند.
..... در کشور من، یکی از بدترین مشکلاتی که پیش روی دولت قرار دارد، به کشاورزی مربوط است.
..... در این مناطق، ۷۰ درصد زمین کشاورزی قابل کشت دچار خشکی و کمبود آبیاری است.
..... اولین واقعیتی که باید در نظر گرفته شود، این است که بیش از ۶۰ درصد جمعیت در مناطق روستایی زندگی می‌کنند.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

۲ تمرین^{۱۵} زیر را نیز همانند تمرین بالا انجام دهید.

..... در نتیجه، اعتماد به اینترنت در هر نوع آن، با صرف زمان و ساعات بیشتری همراه است که بر فرد و زندگی او اثر می‌گذارد.
..... نوع دیگر، اعتماد به کسب اطلاعات اضافی است که در این وضعیت فرد به جست‌وجوی وسواس‌گونه‌ی بانک‌های اطلاعاتی یا اطلاعات سطحی در صفحات وب می‌پردازد.

۱۴. این تمرین از منبع زیر نقل و ترجمه شده است: www.victoria.ac.nz/ilc/academic-writing/pbuild1q.html

۱۵. سیده طاهره فاطمی

..... با حضور انسان در شاهراه‌های اطلاعاتی و دسترسی او به امکانات جامعه‌ی اطلاعاتی، شاهد نوع جدیدی از اعتیاد، یعنی اعتیاد اینترنتی هستیم.

..... اعتیاد به رایانه و بازی‌های رایانه‌ای که در آن فرد به صورت وسواس‌گونه به کار با رایانه می‌پردازد، نیز شامل این مجموعه می‌شود.

..... یکی از اقسام این اعتیاد، اعتیاد به ارتباطات مجازی است که در آن فرد وارد یک فضای مجازی می‌شود و در این فضا با معتادان دیگر مکالمه و تبادل افکار می‌کند.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

۳ در تمرین زیر کلمات و عبارات انتقالی حذف شده‌اند. متن را بخوانید و در جاهای خالی از عبارات انتقالی مناسب استفاده کنید.

موقعیت اجتماعی زنان در طول تاریخ، سیری نزولی را پشت سر گذارده است. در جوامع اولیه که اقتصاد بر پایه‌ی شکار و گردآوری خوراک بود، زنان از موقعیت مطلوبی برخوردار بودند.....

اختراع کشاورزی توسط زنان، باعث ارتقای موقعیت آنان شد..... این موقعیت استثنایی زنان با پیشرفت‌های جدید فنی متزلزل شد..... با اختراع خیش که قدرت

بدنی مردانه را می‌طلبید، کشاورزی بر دوش مردان افتاد و نقش اقتصادی زنان، نسبتاً کم رنگ شد.، کاری‌ترین ضربه‌ها در جامعه‌ی صنعتی و دوران رنسانس بر زن فرود آمد؛ زیرا درهای جدیدی که برای پیشرفت گشوده شده بود، تنها به روی مردان باز شد.، کنار گذاشتن زنان از مسئولیت‌ها و اصناف و اختلاف سطح دستمزد زنان در این دوران به وخامت اوضاع افزود.^{۱۶}

۴ در پاراگراف زیر جمله‌ای را که باعث خدشه‌دار شدن وحدت موضوعی شده است پیدا کنید و زیر آن خط بکشید.

جامعه‌شناسی، نتایج عملی مهمی در زندگی ما دارد. نخست، آنکه جامعه‌شناسی، فهم بهتری از اوضاع و شرایط اجتماعی به ما می‌دهد. این اطلاع از تفاوت‌های فرهنگی، امکان بیشتری برای اداره و کنترل شرایط و سیاست‌گذاری‌های موفق به دست می‌دهد. دیگر آنکه جامعه‌شناسی با تقویت حساسیت‌های فرهنگی در تصمیم‌گیری‌ها و خط‌مشی‌ها به ما کمک می‌کند درباره‌ی پیامدهای ناخواسته‌ی برنامه‌های سیاسی و اجتماعی کاوش نماییم. باید توجه داشت که اگر چه بنیان‌گذاران جامعه‌شناسی از اروپا سر بر آورده‌اند، امروزه مهم‌ترین پایگاه جامعه‌شناسی جدید آمریکا است. و سرانجام، مهم‌ترین نتیجه‌ی عملی جامعه‌شناسی این است که این علم، عرضه‌کننده‌ی خودروشن‌گری است؛ یعنی، ما را به فهم و درک بیشتر خویش و چرایی انجام اعمالمان و عملکردهای جامعه مجهز می‌سازد.^{۱۷}

